

Til Narva-Handelens Historie i det 16de Aarhundrede.

Af

Nina Bang f. Ellinger.

Fra Aaret 1580 findes bevaret en Række Erstatningskrav fra danske Købmænd, der siden Stettinerfreden 1570 havde været Genstand for Forurettelser fra svensk Side i deres Handel paa Narva¹⁾. Disse Erstatningskrav og de dermed sammenhængende Forhold giver nogle Oplysninger om dansk Handel i dette Tidsrum, der, hvor lidet fuldstændige de end er, dog er af nogen Betydning, ringe som vort Kendskab til vor Handels Historie er.

Som bekendt foraarsagede Rivaliteten mellem Rusland, Polen, Sverig og Danmark overfor Sværdridderordenens Lande, Estland, Lifland og Kurland, fra noget efter Midten af det 16. Aarhundrede langvarige Forviklinger i Østersøen, og der blev især mellem Sverig og Rusland et bittert Forhold, der fra Sverigs Side tilspidsede sig til en Kamp for at udelukke Rusland fra Forbindelsen med Østersøen. Narva var den eneste Havn, gennem hvilket det store russiske Rige stod i Forbindelse med Vesten; gennem den udsendte det Varer som Hør,

¹⁾ Pakken Sverig A. 1575—88, Rigsarkivet.

Hamp, Voks, Sæbe, Huder, Talg, Tran¹⁾ (ikke Korn), og gennem den indtog den sine Fornødenheder, først og fremmest Salt og Sild, men forøvrigt mange andre Varer, som Klæde, Kram, Rosiner etc.²⁾. At bemægtige sig denne Forbindelse, at blive Mellemand mellem Vestevropa og Rusland, at faa Forbindelsen ført gennem sine egne Byer Viborg og Reval³⁾, det blev Hovedmaalet for Sverigs Politik i den Tid.

Men i Stettinerfreden med Danmark 1570 maatte Sverig dog tilstaa danske Købmænd den fri Sejlads paa Narva⁴⁾. Det var i og for sig gunstige Vilkaar, der nu gaves den danske Handel, thi Sverig hindrede alle andre Nationers Handel, ganske vist ikke ved nogen gennemført Blokade, men ved Kaperier; de danske fik altsaa en Monopolstilling derovre.

Kun nødtvungent var Sverig gaaet med til denne Indrømmelse, og allerede ved et Grænsemøde 1571, hvor Fredstraktaterne udleveredes, gjordes der Forsøg paa at faa Danmark til frivillig at opgive Narvahandelen, idet man motiverede denne Opfordring med, at det hed i Freden, at begge Riger skulde vide hverandres Bedste; selvfølgelig svarede de danske Gesandter fuldstændig afvisende⁵⁾.

Den fri Handel stod imidlertid kun paa Papiret, og straks efter Freden begyndte en Række Overgreb fra de svenske Udliggere mod danske Skibe, Overgreb, som er

¹⁾ Sverig A. Handlinger rörande Skandinaviens Historie XI, S. 129; XXXVI, S. 219. Øresundstoldregnskaberne.

²⁾ Sverig A. Rydberg: Sveriges Traktater V, S 31. Øresundstoldr.

³⁾ Historisk Bibliothek VII, S. 67.

⁴⁾ Stettinerfreden i Resen: Frederik den andens Krønike, S. 371—97. Hist. Bibl. VII, S. 96—106.

⁵⁾ Sverig A. Marts 1571.

Genstand for stadige Klager fra dansk Side. Fra svensk Side indrømmede man vel Klagernes Rigtighed, men det gjordes gældende, at Danmark heller ikke holdt sig Overenskomsten efterrettelig, idet der blev givet fremmede Passer paa Narva¹⁾, og at de danske Skippere medførte Munition nedstuvet i Lasten. Fra dansk Side indrømmedes, at dette var ulovligt, men forøvrigt bad Kong Frederik II Kong Johan „gøre den alvorlige Forordning, at andre vore Undersaatter, som ikke føre nogen fordægtig Vare, maa paa deres rette Rejse være forskaanede og ubehindrede²⁾.“

Forskaanede og uhindrede blev de dog ikke. Kort efter, i Juli Maaned fandt Henrik Møgensen, Tolderen i Helsingør, det nødvendigt at faa et særligt Kongebrev udfærdiget, som kunde skaffe hans Søn Willom Henriksen Sikkerhed paa Farten³⁾, og der indkom heftige Klager fra Københavns og Malmøs Borgere⁴⁾. Det synes, at Sverig nogenlunde har erstattet den direkte Skade, som de danske Købmænd led, men det var selvfølgelig langt fra tilstrækkeligt⁵⁾; det var Markedet i Narva, der var af Værdi, og det var det, der kunde udvides i disse Aar.

I 1573 blev der da sendt et Gesandtskab til Sverig

¹⁾ Meddelanden från svenska Riksarkivet II, S. 100. Øresundstoldregnskaberne viser, at dette fandt Sted. Skipperne maatte betale 3 Daler pr. ballastet Læst, 4 Daler pr. ladet Læst paa Hensrejsen, men de betalte ikke paa Tilbagevejsen.

²⁾ Svenske Acta 1573 ¹²/₆.

³⁾ Kancelliets Brevbøger 1571 – 75, S. 58.

⁴⁾ Instruks for de danske Gesandter 1573 ³⁰/₆, Sverig A og Sjællandske Tegnelser.

⁵⁾ Det hedder i ovennævnte Instruks for Jørgen Rosenkrans og Jacob Ulfeldt, at endog en hel Del af Klagerne faar deres Gods og Skibe restituerede, volder Opbringelsen dem dog stor Skade. Jfr. Meddelanden etc. II, S. 100 om Hertug Karl, der ogsaa tilraader Kong Johan at give Erstatning.

for at faa Sagen bragt i Orden. Men man kom ikke af Stedet. Kong Johan lovede ganske vist Erstatning for, hvad uretfærdig Skade de danske Købmænd havde lidt, han vilde ogsaa afskaffe Kaperne og blot lade sin Admiral optræde i Østersøen, men selve Spærringen kunde han ikke tænke paa at ophæve; hans Kamp mod „en saadan Tyran, som og er menige Kristenhedens Arvefjende“ var en Sag, alle kristne Fyrster burde samle sig om, og allerede nu havde han ved Spærringen naaet at bringe Czaren til „kongelig Majestæt til Sverige om Fred at besøge, hvilket han ellers uden Tvivl ikke saa hastigt gjort havde, hvor han udaf fremmede Lande og Stæder saa nu som tilforn havde blevet undsat og forstrækket“. Hans Bøn til Danmark var det derfor frivillig at opgive Narvahandelen for en Tid¹⁾, hvad man i Danmark dog ikke fandt sig beføjet til.

Noget synes dog Gesandtskabet at have hjulpet; 1574 er idetmindste fattigt paa Klager, men dette har maaske sin Aarsag i, at Danmark i dette Aar „viste Flaaget“ i Narva, idet nogle Orlogsskibe fulgte den fordrevne Fyrste af Vallakiet derover²⁾. Rimeligvis har Handelskibene sluttet sig til denne Flaade, idetmindste gjorde eet Skib det, og Flaaden fik Ordre til at blive paa Narvas Red 5 á 6 Dage, for at dette Skib kunde blive færdigt og følges med tilbage³⁾.

Men med 1575 bliver Overgrebene atter heftige. Fra dansk Side lod man Kong Johan vide, at Borgerne fra København, Helsingør, Malmø, Aalborg og Flensborg

¹⁾ Sverig A, 1573 ^{21/10}; jfr. Frederik II til Ulrik af Mecklenburg, ^{27/12} Ausl. Reg.

²⁾ Kancelliets Brevbøger 1571—75, S. 445, jfr. S. 434.

³⁾ Sstds. S. 446.

havde klaget, og at trods mangfoldige Skrivelser fra dansk og Fortrøstninger fra svensk Side der dog var „saadanne Plyndring og Overvold aarligen mod h. Maj.s Undersaatter blevet øvet og brugt uden al Afladelse, saa en Part af dennem derover af Armod er bleven fast undertrykt“¹⁾.

I 1576 indtraf der for en kort Tid en Vending i Sagerne; Russerne var faldne ind i de danske Besiddelser i Lifland, og af Vrede herover vilde Frederik II ingen Passer udstede paa Narva. Dette var dog ikke ensbetydende med Narvafartens Ophør. Saaledes skaffede Nils Petersen og Morten Øslager sig paa Raadhuset i København et Søbrev, der ganske vist lød paa Viborg i Finland, men da Skipperen, Poul Poulsen kom der i Nærheden og hørte, at 1 Td. Salt kun gjaldt 1 Td. finsk eller svensk Tjære, løb han til Narva. I Narva var det imidlertid farligt at komme for danske, da man dér godt vidste, at Frederik II det Aar havde slaaet sig sammen med Svenskerne, og han udgav sig derfor for en Lübecker, da Tolken kom ombord, men denne sagde, at han godt kendte Skibet og vidste, at det var fra Danmark, og forlangte at se Søbrevet. Vise Søbrevet paa Viborg turde han ikke, men han havde et paa Narva fra 1575; det vilde Tolken imidlertid ikke tage for gode Varer og erklærede, at han og hans Folk vilde komme til at miste Liv, Skib og Gods(!), men da han saa deres Forfærdelse, raadede han dem til at forandre 1575 til 1576, hvad de ogsaa gjorde; saa lykkedes det dem „at fuldgøre deres Marked,“ hvorefter de skyndsomst drog hjemad, men — da blev de opsnappede af de svenske og ført til Stockholm, hvor Godset blev solgt. Nils Petersen havde Hør til 1454½ Daler, Hamp til 162½ Daler, 234

¹⁾ Svenske Acta 1575 25/s.

barkede Huder til 328 $\frac{1}{4}$ Daler, 20 tørrede Huder til 24 Daler, ialt 1969 $\frac{1}{4}$ Daler, og selve Skibet var over 500 Daler værd. Morten Øslagers Part var Huder og Skind til 1480 Daler, 7 Fade Tran til 112 Daler, 4 Fade Talg til 339 $\frac{1}{2}$ Daler, ialt 1931 $\frac{1}{2}$ Daler. Desuden havde en Hans Nielsen Hør, Hamp og Talg til 312 $\frac{1}{4}$ Daler, Mikkel Møller Bardtskær Talg til 154 $\frac{1}{2}$ Daler, Skipperen og Styresmanden Hør og Skind til 413 $\frac{1}{2}$ Daler¹⁾.

Snart ændredes Stillingen atter, da Frederik II fik Undskyldning fra Rusland for det skete Indfald og fik at vide, hvorledes Sverig handlede med Søbreve paa Narva. Frederik II lader Kong Johan vide, at han finder det sælsomt, at han understøtter sin egen Fjende, medens han (Frederik) forbyder sine Undersaatter Handelen²⁾. Kong Johan søger slet ikke at nægte dette, han erklærer kun, at han ikke „saa plat har kunnet formenet den narviske Sejlads“, men af synderlig Gunst har givet nogle enkelte Tilladelser; er det blevet misbrugt, er det sket uden hans Vidende³⁾. Den franske Gesandt Dançay beretter ogsaa om, hvorledes Sverig handlede med Passer; naar blot man paa Hjemvejen løb til Stockholm, hvor man fik Breve paa, at Varerne var købt dér⁴⁾.

Frederik II begyndte da igen at udstede Passer, og Forholdene var nu uforandrede, indtil Slutningen af 1579, da Danmarks Tilmærmelse til Polen efter Jakob Ulfeldts uheldige Gesandtskab til Rusland atter medførte, at der ingen Passer udstedtes paa Narva⁵⁾, og dette vedvarede

¹⁾ Sverig A.

²⁾ Svenske Acta 1576 12/s.

³⁾ Sstds. 1576 14/s.

⁴⁾ Handl. rör. etc. XI, S. 129.

⁵⁾ 10/12 underrettedes Vilhelm af Oranien (Holland A), Frankrig, England og Skotland derom (Macray: Report on Danish Ar-

1580 igennem, men da Sejladstiden kom i 1581, erklæredes Spærringen for ophævet¹⁾.

Men i alle disse Aar havde stadig Overgrebene fra svensk Side mod de danske Skibe været de samme, ja, endogsaa en Bojert og en Pinke, som Kongen selv i 1579 sendte afsted med Gods, der skulde sælges i Narva, var blevet optaget og ført ind til Reval, hvor Godset var blevet udskibet, hvorefter Skibene sendtes til Sverig²⁾.

I 1580 skulde der da finde et Grænsemøde Sted, hvor man skulde søge at komme til en Afgørelse af dette stadige Stridsemne. Ved dette Grænsemøde ønskede den danske Regering at kunne fremlægge ordentlige Opgørelser over alle de Tab, der var forvoldt de danske Narvafarere i de sidste 10 Aar, og der udgik derfor i Maj Maa-ned Ordre til København, Helsingør, Malmø, Køge, Landskrona, Aalborg og Middelfart³⁾ om af de Borgere dér i Byen, der drev Narvafart, at forskaffe sig en Opgivelse

chives II, S. 26) og ¹²/₁₂ udgik der Missive derom til adskillige danske Købstæder (Corpus Constitutionum II, S. 151). I Amsterdam betragtede man ikke Spærringen som alvorligt ment for de danske (Holland A 1582 ²²/₈). Dançay forsøgte, men uden Held, at faa Lempelser for de franske Skibe (Handl. rör. etc. XI, S. 127—28, 131, 133—35).

¹⁾ 1581 ²/₄ Corp. const. II, S. 189.

²⁾ Frederik II gjorde straks Skridt til at faa dem udleverede, og han sparede ikke paa vrede Ord: Eders kgl. Maj. (skal) forlade sig til, at vi saadan Haan og Spot, os er vederfarede, vist betænke at vedergøre (Sv. Acta 1579 ⁸/₁₂), hvortil Kong Johan svarede, at han ikke havde troet, at „Eders kgl. Maj. skulde være saa hastig heller streng med en Sag, som ikke mere værdt er“ (Sv. Acta 1580 ⁵/₂).

³⁾ Som man vil se, er der af disse Byer kun 2, Helsingør og Aalborg, hvis Skibe kan ventes at passere Sundet paa Hjemvejen fra Narva. Øresundstoldregnskaberne opgiver fra disse Aar følgende danske Skibe som kommende fra Narva (Regnskaberne 1571—73 mangler):

af, hvad Skade de havde lidt siden Stettinerfreden, og hvad Erstatning de havde faaet; Fortegnelsen skulde inden Bartolomæusdag være indsendt til Kancelliet¹⁾. Mærkelig nok blev denne Ordre gentaget i Juli, med den Tilføjelse, at man haabede, at den nu vilde blive udført uden Forømmelse²⁾.

Der indkom nu fra de forskellige paa Narva handlende Byer de forlangte Lister. Som det var at vente, har de fleste Opbringelser fundet Sted paa Overrejsen. Det var jo i og for sig ikke danskfjendtlige Følelser, der gav sig deres Udslag i disse Opbringelser, men russiskfjendtlige; det gjaldt for Svenskerne at hindre Tilførslen til Narva, og var de Danske først naaet derover og havde handlet derovre, saa var der jo ingen Grund til at tage deres Varer fra dem eller afkøbe dem dem; dog de uvenlige Følelser fra Syvaarskrigens Tid besejrede jævnlig Logiken, saa at det ogsaa hændte tilbagerejsende Skibe, at de blev opsnappede.

De indkomne og indtil nu bevarede Klager stammer fra følgende Byer: København, Middelfart, Helsingør, Aalborg og Malmø. Paa Københavns Raadhus mødte den 19. August de klagende Købmænd. Peter Skurmand og Hans Sukkerbager havde i 1574 mistet et Skib, om hvilket det kun siges, at det var „vel værdt 3227 Daler. Jørgen Bendsen og hans Medredere havde i 1571 mistet et Skib, som Udliggerne tog; ombord i det

	1574.	75,	76,	77,	78,	79
Helsingør . . .	1	5		2	4	2
Aalborg	2	2				1

Desuden passerede 1 fra Marstrand i 1575, 1 fra København i 1577, 1 fra Malmø i 1578.

¹⁾ Københavns Diplomatarium IV, S. 638—39.

²⁾ Sstds. S. 641.

var 32¹/₂ Læst 4 Tdr. Sild à 36 Daler Læsten, de havde senere hentet Skibet tilbage, hvad der havde kostet 350 Daler, deri beregnet Kost og Løn til Mandskabet, men fra Skibet var der borttaget Skibstilbehør til en Værdi af 278 Daler. To nuværende Borgmestre, Jakob Sørensen Skriver og Hans Olsen havde ligeledes 1571 mistet et Skib med Sild, Salt og rede Penge, hvoraf de endnu havde 712 Daler tilgode. Jakob Sørensen havde desuden 1573 sendt sit eget Skib med Sild, Kram og Penge til Narva, det havde de Svenske tiltinget sig for 2374 Daler, af disse Penge havde han i 3 Gange faaet 275 Daler og desuden 3 Tdr. Zobel for 350 Daler og 4 Læster Smør à 12 Daler pr. Td. Men hans Udgifter for at skaffe sig disse Afdrag var løbet op til 800 Daler „og mere, som vi ikke vil skrive,“ og foruden dette store Tab „at vores Penge og Gods er os saa længe fra Hænde været, er og vores Næring og Bjerling meget forkortet derover“. Jakob Sørensen havde desuden haft 8 Læster Sild à 36 Daler i det Skib, Jørgen Bendsen havde mistet. Albert Albertsen havde i 1572 mistet 15 Læster Sild à 40 Daler, 10 Læster Salt à 30 Daler, 10 Stkr. engelsk Klæde til 408 Daler, 4 Skippund Svedsker à 20 Daler. Han havde haft sin Tjener dels i Reval, dels i Sverig i tre Aars Tid, hvad der havde kostet 200 Daler; endelig havde han faaet 3 Tdr. Zobel, der blev anslaaet til 1200 Daler, hvoraf endda en anden skulde have 90 Daler. Det var umuligt at sælge disse Zobelskind uden Tab her hjemme, hvorfor han sendte dem til Leipzig, derfra til Frankfurt, senere til Køl, tilsidst maatte han tage dem tilbage, og han solgte dem nu til Fru Mette, Peder Oxes for 400 Daler, og endda maatte han tage Varer for dem. Paa to fremmede Skibe havde han desuden haft for ialt

1815 Daler Huder. Der var endnu to Klagere, Oluf Henriksen og Cornelius Jansen, men det drejede sig kun om smaa Summer, henh. 194 og 241³/₄ Daler. Nils Petersens og Morten Ølslagers Skade er allerede omtalt¹).

Fra Middelfart mødte to Klagere: Henrik Kohusen og Didrik Meier²). Henrik Kohusen havde i 1575 faaet sit Skib „Marsvin“ opholdt og ført til Stockholm, det havde kostet 500 Daler; i 1576 havde han maattet betale 85 Daler for at slippe løs, og i 1577 var han blevet anholdt med sit Skib „Jægeren“ og havde mistet 469 R 22¹/₂ Lod Peber til 293 Daler 22 Rundstykker, 10 Læster mindre end 6 Tdr. Salt á 45 Daler, 9 Læster Sild á 36 Daler, desuden havde Skibsfolkene mistet 6¹/₂ Læster Sild og andre mindre Ting. I 1579 havde han haft Bud efter Erstatning, men uden Held; hans Bud „døde der udover og slet intet bekom“. Didrik Meier har ikke lidt nogen direkte Skade, men er blevet forsinket i 6 á 7 Uger.

Fra Helsingør møder kun een Klager, Jørgen Maer; han har mistet et Skib med 6 Læster hvidt spansk Salt, 36 Kurve Rosiner og 100 gl. Daler. Varer og Skib anslaaes ialt til 735 Daler. Fra Aalborg er der ogsaa kun een Klager, Jens Blegh, der endda i 1580 boede i København, han havde i 1572 mistet 15¹/₂ Læster Sild á 30 Daler.

Fra Malmø endelig klagede Laurids Jensen og Borris Boldick over smaa Tab, men de, der havde tabt mest, var Jakob Møller og Hans Sukkerbager. I 1574 havde de mistet to Skibe til en Værdi af 3053 Daler, for hvilke der var lovet dem Erstatning i 3 Ter-

¹) Ovenfor S. 545-46. Markus Hess's Navn findes ikke blandt Klagene.

²) Didrik Meiers Klage er skrevet paa Hollandsk.

miner, Mortensdag 1574, Mikkelsdag 1575, Bartolomæusdag 1576. Men allerede 1575 tog Pontus de la Gardie, den svenske Admiral, atter et Skib fra dem og førte det ind til Reval; Skipperen rejste til Stockholm og skaffede sig Ordre om Skibets Udlevering, men da han kom tilbage til Reval, var ikke blot Ladningen, Salt, Sild og Klæde taget, men Fetaljen, Anker, Tov osv., „hvorover Skibet blev i sig selv om en Hals“; Tabet var 2000 Daler. Til ingen af de fastsatte Terminer fik de Penge; endelig i 1577, da de atter sendte et Bud op til Søderköping og Kalmar, fik denne „udi Bygmel, Rugmel, Malt og Byg, som ikke var bedre end Svinekorn“, saa meget som 1000 Daler, hvoraf dog 27 i gammelt Sølv. Desuden havde deres Bud maattet afkorte 1000 Daler som Betaling for fire Passer paa Narva, som de i Fremtiden kunde bruge, men disse Passer havde ikke været til Gavn for „en dansk Pending“, thi da Jakob Møller i 1579 gav sin Skipper — foruden Kongen af Danmarks Pas — et af de svenske med, for dog at faa lidt ud af Pengene, blev denne dog antastet, og Passet blev taget fra ham, ligesaa Varerne, Klæde, som stod Jak. Møller selv i 260 Daler, for hvilke han fik en Anvisning paa 230 Daler, og han blev tvunget til at vende om. „Det tykkes os fattige Mænd“, hedder det i Klagen, „at saa meget blot Papir og Blæk vorder os alt for dyrt udi vor Betaling afslaget“. 1580 sendte de atter et Bud, en Borger i Malmø, Bastian Hultzebrock, op til Sverig, hvor han af Kong Johan fik en Anvisning paa noget Hør og Hamp i Reval. De fragtede da et Skib for 100 Daler og sendte en Borger med, men han kunde intet faa, og hvad værre var, han „blev derover med Sorg og Græmmelse beslagen, at han der sammesteds i Reuel død blev“ og blev begravet for deres

Regning, men i Malmø sidder hans fattige Hustru med smaa Børn tilbage i stor Sorg og Armod. Skipperen var fra Reval sejlet til Stegeborg, men uden Resultat maatte han vende tilbage til Malmø. De beregner deres direkte Tab til 5313 Daler, men det er egentlig meget større. De ender med at bede Kongen om Hjælp, for at „vi haade kan holde vor Love, hvor vi uden- og indenlands skyldig er, og at vi selv maa komme til nogen Vandel og Tærings Brug igen og til Eders kgl. Majestæts og Rigens Rettighed med Skat og Skyld for vor Part at gøre Fyldest“.

Disse Klager blev nu fremlagte paa Grænsemødet 1580, hvor der besluttedes, at alt det Gods, der var opsnappet i Aarene 1571—79 skulde erstattes efter en vis Prisliste: 30 Daler for en Læst Sild — i Klagerne sædvanlig 36 — 18 Daler for en Læst Salt, dog 40 Daler i 1575, hvor Saltet var dyrt — i Klagerne jævnlig 30 Daler, Klæde, Silke, Tøj og Urter efter „gemene Købmandspris, som lideligt kan være“. Derimod erklæredes alle Krav paa Erstatning for Fragt, Tæring, Omkostning og Skade, der dannede en stor Part i de danske Fordringer, for døde og magtesløse; kun den haardt hjemsøgte Jak. Møller fik 200 Daler. For hvad der var optaget i 1580¹⁾, da der var Spærring, skulde der ingen Erstatning gives, og de, der har brugt falsk Pas, skulde intet have²⁾; med dem, med hvem der før er gjort Afregning, skal der ingen ny Afregning gøres, kun Jak. Møller skal have Erstatning for

¹⁾ De bevarede Klager er sikkert ikke fuldstændige; de indeholder intet om Gods taget i 1580.

²⁾ Det gælder altsaa Nils Petersen og Morten Ølslager. Karakteristisk er det, at da de 1590 atter fremsætter deres Fordring om Skadeserstatning, springer de helt over, at Passet var falsk. Se ovfr. S. 545—46.

det svenske Pas, der var blevet frataget hans Skipper, og ligeledes tilsiges der Jak. Møller og Jørgen Maer hurtigere Betaling end de andre; de skal have til St. Hansdag 1581, de andre til Mikkelsdag.

Der blev atter lovet Danmark fri Sejlads til Narva, men de danske Kommissærer lovede dog at ville paavirke deres Konge til et velvilligt Svar, hvis Sverig bad om Lukning — hvad de jo havde let ved at love, da Sejladsen paa den Tid var spærret af Danmark¹⁾.

Som allerede omtalt blev Spærringen hævet i April 1581, men kun for danske med eget Gods, og der vilde derfor kun blive udstedt Passer paa Narva, naar Skipperne mødte i Kancelliet med Certifikatser under Byens Segl for, at Godset var deres eget. Hen paa Aaret i Juli Maaned udgik der Ordre til Købstæderne²⁾ om at undersøge, om nogen havde overtraadt Forbudet mod at handle med fremmede Varer. Den 24. Juli læstes dette Brev i Helsingør, og to Mænd, Rikard Wedderborn og Tyge Vind, blev forhørte, men de svarede begge benægtende, de havde hverken gjort det til eller fra Narva³⁾.

Beslaglæggelse af danske Skibe hørte dog ikke op med Grænsemødet 1580. 1581 opsnappedes saaledes et Skib fra Landskrona, og Jak. Møller mistede ogsaa det Aar et Skib, for hvilket han i 1590 fik Erstatning⁴⁾.

Det var imidlertid i Efteraaret 1581 lykkedes Svenskerne at erobre Narva og saaledes stænge Rusland ude fra Østersøen; dermed faldt dette gamle Stridspunkt mel-

¹⁾ Sverig A, Svenske Acta. Rydberg anf. Skr. V, S. 31—33.

²⁾ Københavns Diplomatarium IV, S. 651—52.

³⁾ P. V. Jakobsens Samlinger paa det store kgl. Bibliothek.

⁴⁾ Sverig A.

lem Danmark og Sverig bort, men dermed ophører ogsaa Efterretningerne om dansk Handel derovre.

For den almindelige Handel var Spærringen af Narva og Byens Erobring af de Svenske en betydningsfuld Begivenhed. Rusland var lukket ude fra Østersøen; Søhandelen maatte da søge en ny Vej; den frembød sig i Vejen Nord om Norge.

Som bekendt havde Englænderne under deres Søgen efter Nordostpassagen allerede 1553 naaet Ruslands Kyst.

engelske Afsendinge¹⁾, afsluttedes 1583 med, at Danmark maa opgive at faa Vejen spærret, men til Gengæld faar en fast aarlig Afgift paa 100 Rosenobler af det engelske Kompagni i de Aar, da det sender Skibe derop²⁾.

Hvad der imidlertid ikke siges i disse officielle Forhandlinger, fremgaar af Dançays Breve fra disse Aar. I September 1581 skriver han til Kongen af Frankrig, at de franske Købmænd har erklæret, at de ikke kan undvære Handelen paa Rusland³⁾; men — „naar de ikke kan fortsætte Handelen ad det tyske Hav, kaldet Østersøen, kan de let gøre det ad den nordlige Vej til St. Nicolas, som Englænderne og nogle andre Nationer almindeligvis gør, uden at betale nogensomhelst Afgift, thi Kongen af Danmark har indtil nu hverken forhindret eller forbudt Handelen“. Kongen bør derfor sætte sig i Forbindelse med Ruslands Kejser for at skaffe sine Undersaatter Privilegier, hvad der sikkert vil være let at opnaa, da Rusland trænger til Tilførsel ad den Vej, en Tanke han gentager, da han i Oktober melder om Narvas Erobring⁴⁾.

¹⁾ Rusland 1

først betalte de stadig voksende Toldafgifter i Sundet og bagefter lod Sverig tage sin Profit ved Mellemandelen, det var ingen lokkende Udsigt for Vesteuropas Handelsmænd¹⁾.

Under disse Omstændigheder voksede Trafiken om Norge stærkt.

For Danmark var dette ingenlunde en ligegyldig Sag; thi den ny Forbindelse unddrog sig Øresundstolden, og vi ser nu Danmark give sig i Lag med den umulige Op-gave at ville spærre den ny Handelsvej; ikke blot hindre den ved Hjælp af Told, men spærre den dels ved Magt, dels ved at rykke i Marken med gamle Overenskomster, der stammede fra Tider, hvor den ny Vej var ukendt.

Fra Slutningen af 70erne begyndte Forhandlingerne med England om at faa udstedt Forbud mod Benyttelse af Vejen Nord om Norge²⁾, og 1578 udstedtes der Kaperbrev til en Borger i Bergen imod de Hollændere, der bruger den³⁾, og i de følgende Aar sendes der Orlogsskibe mod Nord, der er mer eller mindre heldige i at gribe Handelsskibene⁴⁾.

Under disse Aars Forhandlinger nævnes ganske vist ikke Narvaspærringen som Aarsag til den stærke Trafik Nord om Norge, men det ligger i Sagens Natur, at den maatte have denne Virkning, og Tidspunktet for Forhandlingerne giver jo ogsaa et Fingerpeg; de Forhandlinger, der førtes med England, og som var indledede 1577 ved et Møde udenfor Hamburg mellem danske og

¹⁾ Dançay omtaler i 1586 Forhandlinger mellem Sverig og Rusland om, at Handelen paa Narva skulde kunne finde Sted som før Krigen. *Handl. rör. etc.* XI, S. 334, 339.

²⁾ England A.

³⁾ Norske Rigsregistrarer II, S. 271, jvfr. S. 357.

⁴⁾ *Handl. rör. etc.* XI, S. 185—87, 188—89.

engelske Afsendinge¹⁾, afsluttedes 1583 med, at Danmark maa opgive at faa Vejen spærret, men til Gengæld faar en fast aarlig Afgift paa 100 Rosenobler af det engelske Kompagni i de Aar, da det sender Skibe derop²⁾.

Hvad der imidlertid ikke siges i disse officielle Forhandlinger, fremgaar af Dançays Breve fra disse Aar. I September 1581 skriver han til Kongen af Frankrig, at de franske Købmænd har erklæret, at de ikke kan undvære Handelen paa Rusland³⁾; men — „naar de ikke kan fortsætte Handelen ad det tyske Hav, kaldet Østersøen, kan de let gøre det ad den nordlige Vej til St. Nicolas, som Englænderne og nogle andre Nationer almindeligvis gør, uden at betale nogensomhelst Afgift, thi Kongen af Danmark har indtil nu hverken forhindret eller forbudt Handelen“. Kongen bør derfor sætte sig i Forbindelse med Ruslands Kejser for at skaffe sine Undersaatter Privilegier, hvad der sikkert vil være let at opnaa, da Rusland trænger til Tilførsel ad den Vej, en Tanke han gentager, da han i Oktober melder om Narvas Erobring⁴⁾.

¹⁾ England A.

²⁾ Den pragtfuldt udstyrede Overenskomst findes i Rigsarkivet.

³⁾ Ifølge Øresundstoldregnskaberne var franske Skibes Frekvens paa Narva i disse Aar følgende:

	Tur:	Retur:
1574 . . .	4	1
1575 . . .	5	3
1576 . . .	0	0
1577 . . .	6	2
1578 . . .	10	6
1579 . . .	14	10

{ 1 der havde taget Pas paa
Narva, kom tilbage fra Riga.

Der mangler, som man ser, mange Skibe paa Tilbagerejsen, men Dançay omtaler ogsaa stadig Skibe, der er blevet opsnapede af Svenskerne, og om hvis Udlevering han forhandler, bittert beklagende sig over de franske Købmænds Mangel paa Solidaritetsfølelse.

⁴⁾ Hand. rørr. etc. XI, S. 160—61, 168—71.

Dançay kan dog sikkert ikke have været uvidende om, at Kongen af Danmark allerede paa det Tidspunkt ikke sad med Hænderne i Skødet overfor Handelen ad den ny Vej, og han maatte ogsaa snart meddele¹⁾, at Frederik II ligefrem forbød den, men dog var gaaet ind paa hans Forslag om at tillade den for de franske Købmænd, der vilde købe Pas af ham.

Muligvis har dette Dançays Forslag givet Stødet til, at man fra dansk Side tog Tanken op om at opgive Forbudet, mod at betinge sig en Afgift, og man har rimeligvis vaklet mellem at bestemme sig for en fast aarlig Sum eller for en Afgift af hvert Skib. Det første var det sikreste, fordi Farvandet om Vardøhus ikke som det ved Helsingør eller Nyborg var let at kontrollere, paa den anden Side kunde man derved let komme tilkort, hvis Handelen deroppe skulde vokse stærkt. Dette er rimeligvis Grunden til, at Sommeren gik hen, uden at Dançay fik noget afgjort om Prisen; først i September nævner han, at Kongen har foreslaaet ham en aarlig Afgift paa — 6000 Daler, om hvilken Dançay har erklæret, at han slet ikke tør nævne den for Kongen²⁾; Sagen forbliver da uafgjort, indtil der i Juni Maaned 1583 virkelig var en Skipper, der ønskede Pas, han fik det da for to Rosenobler³⁾, men den almindelige 1% Told paa franske Varer blev ikke erlagt. En Skotte, der i 1584 ønskede at sejle Nord om Norge, fik Tilladelse dertil, men mod at erlægge Told i Øresund⁴⁾.

¹⁾ 1582 ²/₃ sstds. S. 175—76, 177—78.

²⁾ Sstds. S. 196.

³⁾ Sstds. S. 220.

⁴⁾ Norske Rigsregistrarer II, Si 583.

Helt led Frederik II da ikke Nederlag i denne Sag, men det var dog i de samme Aar, hvor Kronborg netop rejste sig ved Indløbet til Sundet, at en Del af Handelsforbindelsen mellem Vesten og Østen unddrog sig hans Kontrol.
